

DOF - Dansk Ornitologisk Forening



Særligt fokus på ynglende pungmejsler i Atlas III

I DOF's nye store atlasprojekt, som netop er skudt i gang, skal alle Danmarks ynglefugle kortlægges. Der er særligt fokus på 18 arter af fåtallige danske ynglefugle. Blandt disse arter er pungmejseren, som er en af Danmarks mest interessante og spændende fuglearter. Netop i år har pungmejseren 50 års fødselsdag som dansk ynglefugl.

Denne artikels forfattere har i en lang årrække haft fornøjelsen af at følge fuglen med den karakteristiske ansigtsmaske på nærmeste hold.

De håber da også at kunne fejre begivenheden i en tilgroet og ufremkommelig tørvemose med en masse myg, forhåbentligt sammen med fødselaren.

Til maskebal i mosen

Pungmejseren er en relativt ny dansk ynglefugl. Indtil 1964 lå dens nærmeste ynglepladser i Østtyskland og Polen, men i begyndelsen af 1960'erne begyndte arten pludselig at brede sig mod vest og nord.

Fra 1930 til 1965 rykkede den sin udbredelse cirka 300 kilometer mod vest, hvorved den nåede frem til det østlige Tyskland, Sverige og Danmark.

Første gang pungmejsen blev fundet i Danmark, var i 1964, da den blev iagttaget på Bornholm og i en mose vest for København, hvor man fandt en rede med seks ubefrugtede æg.

Allerede året efter blev der fundet ikke mindre end fire reder; en på Bornholm og tre i nogle moser nær København, heraf to på samme lokalitet. Kun fra reden på Bornholm kom der unger på vingerne.



En pungmejsel bygger rede af frøuld, dyrehår og plantefibre. Det er et imponerende stykke arbejde, der gang på gang udføres af den lille fugl.
Foto: Lise Nielsen.

”Vores” mose var pungmejsens første ynglested herhjemme, og trods det lange bekendtskab ser vi stadig hvert år frem til den dag i marts eller april, hvor man for første gang hører dens karakteristiske ”tsiiiiio” eller finder den første spæde begyndelse til den helt specielle pungformede rede.

Kulminerede i 1990'erne

Nu yngler pungmejsen årligt her i landet. På trods af at det i 2014 er 50 år siden, at det første ynglepar dukkede op i Danmark, og der synes at være mange egnede ynglelokaliteter til stede rundt om i landet, er bestanden stadig lille og temmelig spredt.

I ”vores” område var bestanden størst i begyndelsen af 1990'erne, hvor op til ni par ynglede. Enkelte år kunne der næsten opstå små ”kolonier” med adskillige ynglereder.

Det var også på dette tidspunkt, at man fandt den vel nok hidtil største kendte ynglebestand herhjemme i Bjerregrav Mose vest for Randers, hvor hele 18 beboede reder blev fundet.

Siden er bestanden både her og i resten af landet gået markant tilbage.

I Fugleåret omtales typisk en 10-12 "par" om året. Det er ikke mange, når man tænker på, at artens foretrukne levested er tilgroede tørvemoser med opvækst af birk og pil, åbne vandflader og rørsump med dunhammer.

Ikke ligefrem en sjælden naturtype herhjemme.



Her ses et eksempel på en velegnet ynglelokalitet for pungmejsle. Foto: Erik Mandrup Jacobsen.

Derfor er det helt naturligt, at pungmejsen er en af de 18 fokusarter i Atlas III, og vi vil med denne artikel gerne opfordre til at deltage i arbejdet med at kaste nyt lys over artens udbredelse herhjemme.

Noget er der helt sikkert sket, siden det "gamle" atlasprojekt (Fuglenes Danmark) blev gennemført. For eksempel tyder observationer i DOFbasen fra 1997-2013 på, at pungmejsen nu også yngler på Fyn, hvor arten var helt fraværende ved kortlægningen i 1993-1996.

Ringmærkning

De danske pungmejsler er trækfugle. Ifølge det danske trækfugleatlas blev den første danske pungmejsle ringmærket i 1971, og i alt har ringmærkere fra Zoologisk Museum mærket 331 pungmejsler. Af disse er 14 fugle genmeldt, heraf 12 fra udlandet. Desuden har man i Danmark genfundet 12 pungmejsler, der er ringmærket i udlandet.

På grund af den lukkede rede er der ikke mærket redeunger.

Det ret spinkle danske ringmærkningsmateriale tyder på, at de danske ynglefugle henover sommeren flytter sig til lokaliteter med store rørskovsområder, før fuglene i slutningen af august begynder et syd-sydvestligt træk. Tilsyneladende flyver de primært mod overvintringspladser i Sydvestfrankrig.

Ringmærkningsresultater tyder desuden på, at der sker en udveksling af individer mellem danske og svenske bestande, og måske også mellem danske fugle og fugle fra Tyskland og Polen.

Rede i birketræer

Pungmejslen er oftest tilbage på de danske ynglepladser i slutningen af marts, hvorefter hannen bevæger sig rundt i yngleområdet og jævnligt synger og kalder for at tiltrække en hun.

Et par uger efter ser man hyppigt hannen opsamle og flyve omkring med redemateriale. Den helt specielle rede bygges af frøuld fra pil, dunhammer og tagrør, der holdes sammen af dyrehår og plantefibre.



Man skal jo starte et sted. Her er pungmejslen i gang med de første skridt i processen med at bygge den fantastiske rede. Foto: Lise Nielsen.

Enkelte gange har vi fundet reder i elletræer og store pilebuske, men langt de fleste reder anbringes i halvstore birketræer, ofte over åbent vand. Træerne skal have en vis størrelse, men kan tilsyneladende også blive for store.

Det birketræ, hvor arten slog sig ned for første gang i 1964, blev regelmæssigt benyttet helt frem til begyndelsen af 1990'erne, men blev så opgivet til fordel for andre og mindre redetræer.

Sådan finder du ynglende pungmejser

Det bedste tidspunkt at kigge efter ynglefugle på er frem til midten af april (inden løvspring). Når først træer og buske er dækket af grønne blade, kan både fugle og reder være svære at finde.

Hvis man er heldig, kan man i juni støde på familieflokke, der søger føde i dunhammere, pilebuske og tagrør.



Det bedste tidspunkt at finde pungmejsereeder på er inden løvspring, inden de imponerende reder forsvinder mellem bladene. Foto: Erik Mandrup Jacobsen.

De nyudfløjne unger er mere anonymt farvede end de voksne fugle og mangler helt disses karakteristiske sorte ansigtsmaske.

Et andet godt tip er at opsøge mulige ynglelokaliteter om efteråret, hvor bladene er faldet af træer og buske, og eventuelle reder er lette at få øje på. Så ved man, om der er grund til at holde særligt godt øje med arten året efter.

Pungmejsens ynglebiologi er en historie for sig. Dens helt specielle pungformede rede har ikke sin lige i den danske fugleverden, og på mange måder er arten en udfordring for fugletælleren.

Først når hannen har lokket en hun til, og hun har godkendt reden, bygger han et nedadhængende indgangsrør til reden, som hermed er færdig. Derfor er et redefund ikke nødvendigvis det samme som et ynglefund.



Langsomt begynder pungmejslereden at tage form. Foto: Erik Mandrup Jacobsen.

Enkelte gange har vi desuden set, hvordan redemateriale fra de reder, som ikke skal anvendes til yngel, trævles op og genbruges til at færdiggøre ynglerederne.


Derfor kan reder, der er fundet først på sæsonen, gradvist forsvinde, efterhånden som ynglesæsonen skrider frem.

Når dertil lægges, at både hanner og hunner ofte har andre partnere - måske endda på andre lokaliteter - er der ikke noget at sige til, at ynglebestanden oftest opgøres med anførselstegn som ”par” eller som antallet af beboede reder.

Vi kan kun opfordre til at tage de mange udfordringer op og benytte [Atlas III](#) som en anledning til at besøge den lokale og endnu ikke undersøgte tørvemose eller småbiotop for at se, om der skulle gemme sig et eller flere ukendte ynglepar.


Der er mange potentielle ynglelokaliteter herhjemme, der praktisk taget aldrig besøges af ornitologer.

Sikkert er det, at den lille fugl med den sorte maske er et yderst spændende og interessant bekendtskab, der er alle myggestikkene værd.

 Dato:
28. 04. 2014

 Skrevet af:
Erik Mandrup Jacobsen & Karin Bach

 Fotos af:
Erik Mandrup Jacobsen
Lise Nielsen

 **Emner:**
DANSKE YNGLEFUGLE

 **Tags:**
ATLAS III, DANSKE YNGLEFUGLE, DE 18 ARTER, PUNGMEJSE

Kilder

Læs mere om Atlas III

Læs mere om de 18 arter

Læs mere om pungmejse